

Közép-Kelet-Európa államai és a magyar honfoglalás

A magyarok Európába érkezése

A mai Európa területigazgatási (nemzetállami) betagozódásának alapjai 843 (verduni szerződés) és 972 (quedlinburgi birodalmi gyűlés) között épültek ki. Ennek az építkezési folyamatnak már az Etelközben élő magyarok is részesévé váltak. Ez volt az a bő száz év, amelyben megindult a két nagy európai hatalom – a Frank és a Bizánci Birodalom – bomlása, és felgyorsultak Közép-Kelet- és Délkelet-Európában a térséget a 7. századtól fokozatosan eláramló szlávok államépítkezései. A Frank Birodalom örökségeként keleten kialakult a későbbi Németország, nyugaton Franciaország, és megindult az itáliai területek önállósodása.

Az észak- és közép-európai szlávok a 6–8. században már kiterjeszkedtek a Kárpátok és a Balti-tenger, valamint az Elba és a Dnyeper közötti térség egészére, és fokozatosan vándoroltak át a Kárpátoktól délre fekvő területekre. Az önálló területigazgatási intézményeket (államaikat) építő csehek, morvák, lengyelek a 9–10. században állandó ütközésben éltek a kelet irányában terjeszkedő Keleti Frank, illetve Német Királysággal. (A déli szlávok közül a karantánokat már a 8. században betagozták a Frank Birodalomba tartozó Bajorországba.) A délkelet-európai térségben önálló államszerveződések hívnak létre a bolgárok, horvátok, majd a szerbek, állandó viszályban élve a Balkánon fennhatóságát hol kiterjesztő, hol elvesztő Bizánci Birodalommal.

A magyar törzsszövetség a 9. század végén nyugatra nyomulva foglalta el a Kárpát-medencét, amely államszervezet nélküli, gyéren lakott terület volt, és amelynek nyugati vidékei a Keleti

907 júliusában sorsdöntő csata zajlott le a Kárpát-medencét eluraló magyar törzsszövetség és a frank királyság (bajor-morva) seregei között. A magyarok győzelmével lett teljes a Kárpát-medence birtokbavétele.

Az évforduló alkalmából az MTA Történettudományi, Régészeti, Néprajzi Intézete nemzetközi ülészakot rendez ez év őszén a honfoglalás tudományos kérdéseiről, a História folyóirat pedig cikksorozatot kezd a honfoglalás és államalapítás történetéről.

Frank Királyság (bajor), illetve az éppen a honfoglalás éveiben összeomló Morva Fejedelemség ellenőrzése alatt állottak. Itt kezdte el a törzsszövetség a maga területigazgatási intézményeit kialakítani, először a magával hozott nomád, majd az itt megismert szláv és elsősorban frank-keresztény elvek alapján. E berendezkedés befejező aktusát – megítélésünk szerint – a honfoglaló magyarok, valamint a frank (bajor, morva) szomszédai nagy összeütközése képezte, ami a – történészek által sokáig vitatott – pozsonyi csata (907. július) lehetett.

De kik voltak a magyarok szomszédai itt, a Kárpát-medencében? Csak velük együtt tárgyalva érthető meg a magyarság és államának szerepe az európai történelemben. És így értelmezhető (miközben sokféleképpen értékelhető) a honfoglalás és az azt követő államalapítás időszaka. Hiszen ma már nem sokan mernék tagadni, hogy a nomád állam átalakulása nem szűkíthető egyetlen, bármennyire is nagy történeti eseményre, és sokan vagyunk, akik úgy látjuk: az államalapítást Géza

nagyfejedelem kezdte (972–997), és László (1077–95) fejezte be.

Oroszország

Az első államot – a legenda és újabban már a kutatók szerint is – 862-ben az északról a Volgán és Dnyeperen lefelé hajózó és a Bizáncba vezető kereskedelmi utat ellenőrző vikingek (normannok) egyik vezére, a legendák homályába vesző Rurik, Novgorod székhellyel alapította. Utóda, Oleg meghódította Kijevet és megalapította a Kijevi Ruszt, az első orosz államot (882), őseről, Rurikról nevezve el országát. Az államalakulás előtt itt az ún. keleti szlávok laktak, akik a 6. századi nagy szláv szétvándorlás során a Dnyesztvertől a Volgáig – ha szórványokban is – betöltötték a térség nagy részét, keveredve a finnugor és egyéb őslakókkal. E népek a 7–8. században a Kazár Kaganátus fennhatósága alá tartoztak, melynek ebben az időben a magyarok és a velük később törzsszövetségben élő népek is tagjai voltak. Nem tudjuk, hogy lehet-e valamiféle kapcsolat a Kazár Kaganátus bomlását mutató két eseménysorozat között: az egyik a később a magyarokról elnevezett törzsszövetség tagjainak kiválása (feltehetően 830 körül), majd önálló törzsszövetséggé szerveződése, a másik a kijevi területek önállósodása (860 körül). S hogy mennyire játszottak ebben szerepet az északról Bizáncig hajózó és kereskedő vikingek (normannok)? Azt szinte biztosra vehetjük, hogy a viking kereskedők a magyarok szállásterületén is rendszeresen átkeltek észak–dél irányba. Arról azonban, hogy a Kijevi Rusz és az etelközi magyarság között milyen volt a kapcsolat, csak feltevésekkel élhetünk. Lehet, hogy a magyar törzsszövetség megszervezésében esetleg a vikingek – a Kijevi Ruszhoz hasonlóan – szerepet játszottak? Feltevés. Nem kevesebb joggal, mint a többi...

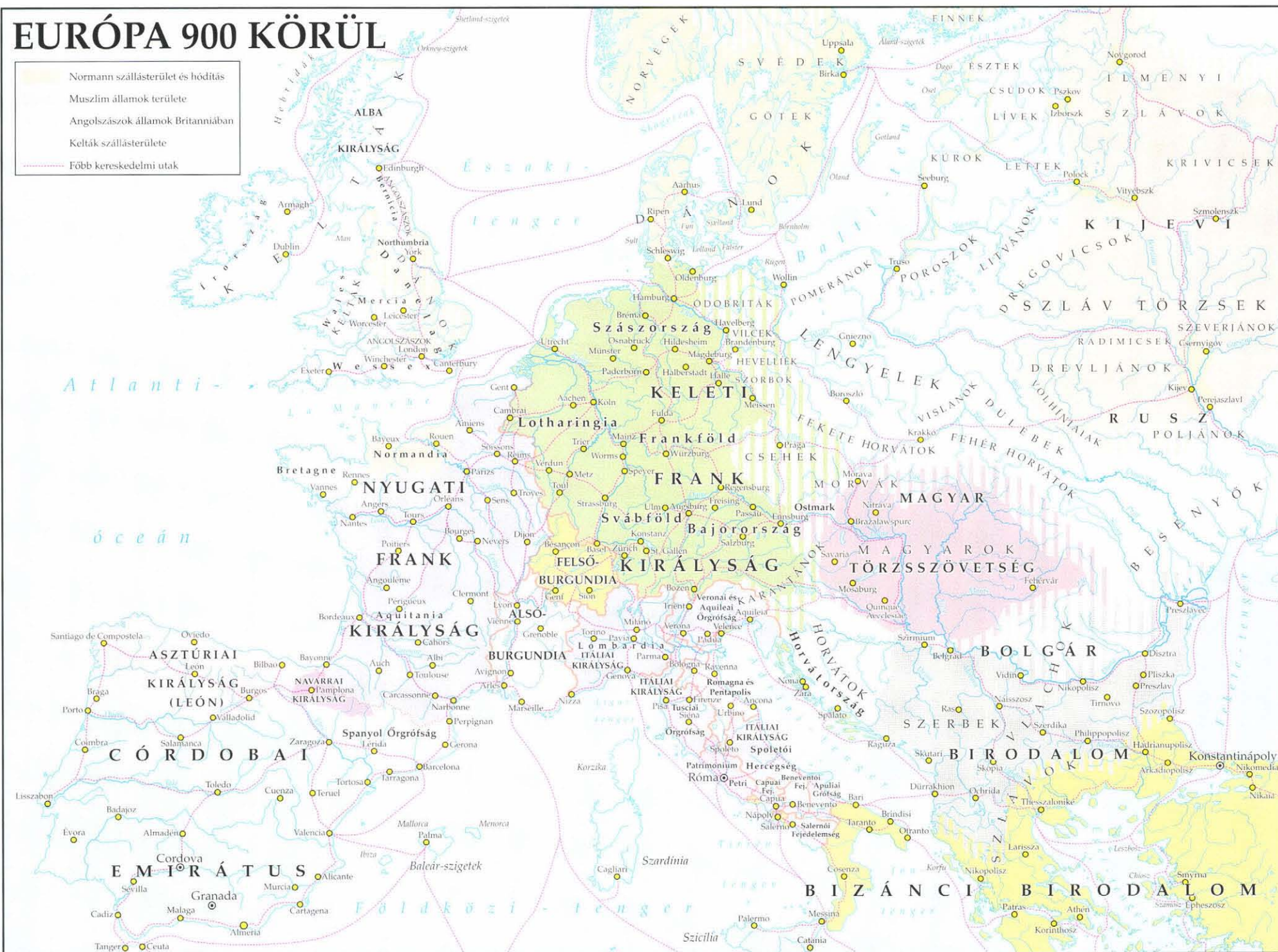
A térségben hasonló állam- és társadalomszervezési folyamat játszódik le, mint a Balkánon vagy majd a Kárpát-medencében. (Ott is egy-egy vendégnép – a bolgár-törökök, illetve a finnugor-török kultúrájú magyarság – telepedett rá a térség szláv, illetve vegyes lakosságára, kiépítve állami-

Részlet a szerző készülő „Magyar történet” című könyvéből.

EURÓPA 900 KÖRÜL

- Normann szállásterület és hódítás
- Muszlim államok területe
- Angolszászok államok Britanniában
- Kelták szállásterülete
- Főbb kereskedelmi utak

katonai szervezetét.) Rurik leszármazottai közül az első, már nem csak a krónikás hagyományokból ismert uralkodó, Oleg (872–912) lesz. Utódai a 10. században folytatták a területigazgatási szervezet kiépítését, kiterjesztik az állam határait. Utánán fokozatosan felveszik a kereszténységet: először csak az uralkodó (957) vette fel a keresztet, majd I. Vlagyimir (980–1015) már erre kényszerítette népét is (988). Eközben Rurik utódai alávetették a környezetükben élő finnugor és egyéb törzseket, de szétverték a tőlük délkeletre fekvő, egykor a kijevi térséget is uraló Kazár Kaganátust. (Megjegyzendő: ezzel szét is törve azt a területigazgatási egységet, amelyik a 7–9. században még gátat képezett a keleti népvándorlási hullámok nyugati továbbgyűrűzésének. Akaratlanul is megkönnyítve ezzel a belső-ázsiai népek áramlását nyugat felé.)

Az új állam, a Kijevi Rusz kereskedői aktívan részt vettek a Bizánc és az északi területek közötti kereskedelemben, illetve seregei a Bizánc és a bolgárok között a 9–10. században szinte állandó háborúkbán. (Hasonlóan a magyarokhoz. Arról nem tudunk, hogy a magyar törzsszövetséggel akár az Etelközben /830–895/, akár a Kárpát-medencében összeütközésbe kerültek volna.) Mindeközben a Rurikidák fejedelmi családja – és udvaraik – nyelvükben elszlávosodtak. (Ahogy elszlávosodtak a Balkánon a bolgár-törökök, míg a magyarok – mint ismeretes – megtartották finnugor eredetű nyelvüket, és egy nagyon is sajátosan Kárpát-medencei ötvözetű szokás- és viselkedési kultúrát hoztak létre, amit magyarnak nevezünk, és ami alakult, él tovább máig.)

A fejedelem által erőltetett megkeresztelésekkel egy időben következett az egyházszerkezet kiépítése. Ez és a közösségi életelvek (törvények) első írásba foglalása Szent István kortársa, I. (Bölcs) Jaroszláv idején (1019–54) megy végbe. A Rurikidák,

az Árpádokhoz hasonlóan – velük egy időben –, a kereszténység felvétele után aktív dinasztikus kapcsolatrendszert építenek ki az újszülött közép-európai uralkodócsaládokkal: az ugyanekkor uralomra jutó lengyel, cseh, magyar, sőt bizánci hercegi-fejedelmi családokkal. (Az új közös hit, a kereszténység megkönnyíti ezen államok feletti dinasztikus kapcsolatokat és ezzel interregionális „családszervezetek” kialakulását.)

A kijevi (nagy)fejedelemség azonban I. (Bölcs) Jaroszláv halála (1054) után szétesett. A normann uralkodócsalád ugyanis érvényben tartotta a germán örökösödési elvet: az atyák örökségét a fiúk között osztották szét. Érvényesült a germán szokásrend nagy

Csak feltevéseink lehetnek arról is, vajon az orosz fejedelemségek képesek lettek volna-e ellenállni a keletről rájuk zúduló nomád népek nyomásának, ha a Rurikidák a germán öröklési és igazgatási elv helyett a primogenitura, a legidősebb fiú örökségének elve szerint uralkodnak, és a szétaprózottság helyett egységesebb gazdasági és katonai erőt építenek ki a térségben. Tény: a sok kis orosz törpefejedelemség nem tudta megfékezni sem a kunok 12., sem a mongolok 13. századi támadásait. (Így jutottak a kunok a 12. században a Keleti-Kárpátokig, a Magyar Királyság szomszédságába. Majd maradványaik így kerülhettek a 13. században – immár békésen – a Kárpát-medencébe és lettek, sok belső társa-

GLÁLÁS
4/895–907

dalmi-katonai konfliktus után, a Magyar Királyság alattvalói, őrizve sajátos igazgatási-adózási autonómiájukat. És ezért tudtak az 1237-ben Európa irányába meginduló mongolok könnyen győzedelmeskedni az orosz fejedelemségek felett, majd 1241 tavaszán a lengyel és a magyar királyok haderejét szétverni, területüket felperzselni.)

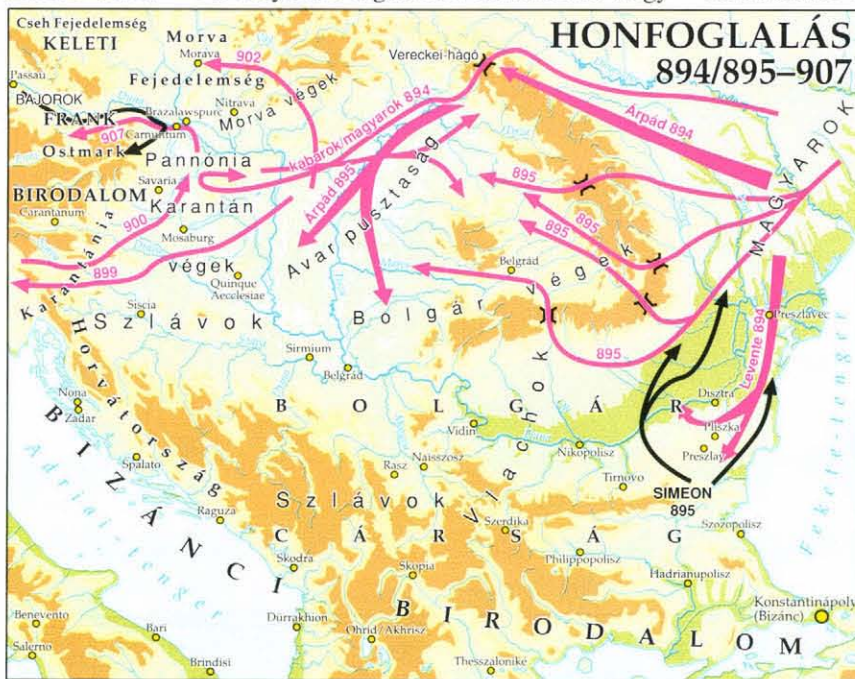
Összefoglalva: a Kárpát-medencébe érkező, ott államot építő magyar törzsek, majd a 11. század végére kiépülő

Magyar Királyság nem került konfliktusba az orosz fejedelmekkel, kivéve akkor, amikor – nehezen magyarázható okokból – be-beavatkoztak az ottani trónutódlási harcokba.

Bizánc

A magyarok még a sztyeppén, a 9. században kerültek a Római Birodalom keleti örökösé, a Bizánci Birodalom látókörébe. Első ottani említésük: 836, amikor a magyarok a bolgárokkal szövetségben harcolnak Bizánc ellen. A bizánci forrásokból tudunk kereskedő tevékenységükről, rabszolgaszerző és kalandozó-rabló hadjárataikról.

Bizánc a Római Birodalom kettéosztása óta a Balkán, Kis-Ázsia és a

hátránya: az igazgatási és katonai erők szétaprózódása védtelenné teszi a közösséget a korra jellemző állandó háborúskodások közepette. Ahogy a Frank Birodalom szétaprózódása Nagy Károly (814), majd utódai halála után végbement a 9. században, ugyanúgy vezetett az ősi germán örökösödési szabályok követése az orosz állam széttagolódásához. (A magyar király a 12. század végén, ennek eredményeként jelenhetett meg trónkövetelőként a délnyugati orosz részfejedelemségben. III. Béla, majd fia, II. András szerette volna Halics /a későbbi Galícia/ trónját megszerezni az ottani Rurikida-család kihalása után /1188–89, 1205/. II. András fel is veszi a Halics királya címet.)

Földközi-tenger keleti medencéje felett gyakorol ellenőrzést. A bizánci görög császárság kezén maradtak bizonyos itáliai területek: délen és Szicíliában, valamint részek Észak-Itáliában (Velence, Ravenna). A birodalomnak a 6. században keleten a megerősödő perzsákkal, majd a 7–8. században az arabokkal kellett állandó harcot vívni, míg a Balkánon a 6. századtól folyamatosan betelepülő szlávok képezték a sztyeppéről bejövő bolgár-törökök vezetésével erős államot, Bulgáriát. A bolgár cár (kagán) 865-ben államvallássá teszi a bizánci kereszténységet, és állama folyamatos területfoglalásokkal 925-ben önálló, Bizánctól független „cárság” lesz. A 9–10. században szinte állandó bolgár-bizánci (görög) háborúkban a magyarok már etelközi tartózkodásuk, majd a honfoglalás és államalapítás után is folyamatosan – hol az egyik, hol a másik oldalon – részt vettek. Vagyis a *bizánci-magyar viszony* az etelközi tartózkodástól (830?) 1002-ig *folytonos háborúskodás, hol egymás ellen, hol szövetségben*. (Nagyobb kalandozó hadjáratokat, adóztatás és zsákmányszerzés céljából a magyar törzsek 924-ben, 943-ban és 958-ban vezettek Bizánc ellen.) Amikor azután Bizánc 1018-ban kegyetlen háborúk után beolvasztja a birodalomba Bulgáriát, Bizánc a Magyar Királyság közvetlen szomszédja lesz, és egészen 1204-ig, a bizánci császárság első megdöntéséig (Latin Császárság) a két állam között folytonos a kapcsolat.

Bizánc és a magyar törzsek, illetve a Magyar Királyság viszonyában jelentős szerepet játszanak a vallási, illetve egyházszervezeti kapcsolatok. (Amelyet sokáig elfedett a történeti gondolkodásban a nyugati kereszténység Bizánc-ellenes „vallásháborúja” 1054, a nagy skizma, azaz az egyházszakadás után.) A Kárpát-medencében éppúgy, mint a Fekete-tenger körüli vidékeken, bizánci szerzetesek kezdik (és folytatják) a 9. században a keresztény térítést. (A szlávok írásbeliségének megalapozói: Cirill és Metód is bizánci szerzetesek voltak, akik a Krímben éppúgy pasztorizáltak, mint a Morva Fejedelemségben.) A magyarok között is előbb jelennek meg a bizánci hittérítők, mint a nyugatiak. Bizánc a nagy

skizma (1054) után nemcsak politikai-katonai, hanem a rómainál független egyházi központ is lesz, amely erős térítői tevékenységet folytat a görögökön, majd a 6. századtól a keleti és déli szlávokon kívül a hispániai, dél-italiai és a bolgár-török, mongol népek, valamint a magyarok között is. És terjeszti mind az írásbeliséget, mind a görög-római filozófiai hagyományt és építészeti kultúrát.

A magyar államnak 1018–1185 között *Bizánc a közvetlen déli szomszédja*. A bizánci nagyhatalom kiterjed Kis-Ázsiáig, Ciprusig, Örményorszáig. A kapcsolatok I. (Szent) László (1075–95) uralkodása alatt, majd a 12. században is igen szorosak. (Noha vannak a Balkánon összeütközések a két érdekszféra között, no és az állandó magyar trónvillongások vesztesei miatt, akik a szomszédos, elsősorban a lengyel és görög-bizánci udvarba menekültek.) A magyar-bizánci kapcsolatok többnyire barátságosak, családiasak. Része volt ebben annak is, hogy a magyar királyok – hasonlóan szomszédaihoz – nagy tisztelettel tekintettek a „rómaiak” fővárosára, Bizáncra. Ahogy már a 9. századtól a Bizánc körüli népek elitjének egy része – fejedelmi udvarainak előkelői, így maga a Bulgáriát önállósító Simeon cár is – a csodálatos nagyvárosban, Bizáncban nevelkedett, ugyanígy Bizáncban nevelkedett (a későbbi III.) Béla magyar királyfi is. Ennek jele is, hogy Magyarországon a 12. század végéig kimutatható a keleti (ortodox) vallás jelenléte a királyi udvarban és a mindennapi életben. (Noha Róma követelte a magyar királyoktól az ortodoxia üldözését.)

A 12. század végén Bizánc meggyengül, 1185-ben először Bulgária szakad ki a birodalomból és lesz újra önálló állam, majd 1190-ben függetlenednek a szerbek is. A magyar állam szomszédjai tehát a bolgár és a szerb államok lesznek. De a magyar politika – érdekes módon – a nemzetközi diplomácia és a hatalmi politika szintjén a bizánci érdekekkel mozog együtt, egészen a bizánci állam megsemmisüléséig, 1453-ig.

Bulgária

A Dunától délre a 7. században – a sztyepei népek kelet-nyugati mozgás-

irányát követve – bolgár-törökök érkeztek, akik betelepülve a szlávok lakta térségbe, erős államot szerveztek (Aszparuch vezetésével), amelyet 681-ben a bizánci császár is elismert. A következő 150 évben, folytonosan háborúzva Bizánccal, elfoglalták Thrákiát, a Dunától délre fekvő térséget, a görög félsziget északi részét, a Fekete-tenger egész partvidékét. Sőt, a 9. században ellenőrizték a Dunától északra fekvő területeket is, így az erdélyi sóbányák termelését és kereskedését.

865-ben I. Borisz (még Bogorisz kagán, tehát bolgár-török néven is említik) államvallássá teszi a kereszténységet, ami feltehetően jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy néhány nemzedék alatt az eredetileg bolgár-török vezető réteg, így a cári család is, teljesen elszlávosodjék. Borisz fia, I. Simeon (893–927) pedig – akit apja Bizáncban neveltetett – adófizetésre kényszeríti Bizánctot.

Az etelközben lakó magyarokkal újra és újra kapcsolatba kerülnek, hol velük szövetségben támadják Bizánctot, hol Bizánc szövetségeseiként a magyarok támadják őket. A magyarok a 890 körüli években dúlják Észak-Bulgáriát, amiért viszont a bolgárok a besenyőkkel dúlatják a magyarok etel menti szállásterületét. (Feltehetően ez az egyik oka, hogy a magyarok megindulnak a Kárpát-medence felé.) A magyar törzsek megtelepedése, fokozatos honfoglalása során a bolgárok elvesztik a Dunától északra fekvő területeket, éppen a jóformán az egész Balkánt uraló, erős Simeon idején, aki 925-ben felveszi a „minden bolgárok és görögök cárja” címet.

A magyarok kalandozásaik során, később is rendszeresen támadják déli szomszédait, nemegyszer Bizánc szövetségében. A bolgár-bizánci folyamatos háborúskodások 1014–18-ban, a bolgár állam megsemmisítésével és a bolgár vezető réteg legyilkolásával érnek véget. II. (Bolgárölő) Bazileosz győzelme után Bizánc bekebelezte a Bolgár Birodalmat. (Ekkor terjeszkedik tovább Bizánc nyugati irányba a Balkánon, elérve és egy-egy időre alávetve a 925 óta független Horvát Királyságot. És terjesztve ott a keleti rítusú, bizánci kereszténységet, sajátos keverékét hozva létre itt a nyugati és keleti kereszténységnek.)

A Frank Birodalom

Amikor a magyarok a Kárpát-medencébe érkeznek, a Frank Birodalom bomlásának utolsó szakaszát éli, és a birodalom keleti részének, a későbbi Német Királyságnak, valamint középső részének, illetve ezen belül az Itáliai (Lombard) Királyság önállósodásának történelmében a magyarok már meglehetősen aktív szerepet játszanak. (Mint ahogy azok is fontos – nem mindig figyelemre méltatott – szerepet töltenek be a középkori magyar történelemben.)

A Frank Birodalom a Karoling uralkodók alatt korán kezd aktív keleti és déli terjeszkedésbe. A lényegében a mai Franciaországot uraló germán-frank uralkodócsalád, illetve Nagy Károly már 772-től háborúkat vezet keletre, az ott legerősebb germán törzs, a még pogány szászok ellen, és az ún. szász háborúk során, 782-ig kegyetlen irtást végez ezek vezető rétegében. (785-ben a szász vezér, Vidukind is megkeresztelkedik.) Közben (774) legyőzi az észak-itáliai (szintén germán) longobárdokat, és Észak-Itáliát birodalmához csatolja. (Az itáliai „csizma” déli része bizánci fennhatóság alatt marad, akárcsak északi két kereskedelmi központja: Velence, illetve Ravenna és környéke.) A szászok után a birodalomba olvasztja a másik jelentős, de ekkor már keresztény germán törzs, a bajorok földjét.

796-ban túlhalad a germán fejedelemségek szállásterületén kelet felé. A bajorok szomszédját, a horvátokat hódoltatja, akik akkor kezdik a nyugati kereszténységet elfogadni, és megveri a bajorok másik keleti szomszédját, a Kárpát-medencében immáron 200 éve államot alapított avarokat. Ők tartották ellenőrzésük alatt a Morva-medencét és a Bécsei-medence erdeit. (Valószínűleg ugyanúgy gyepek használva e területeket, mint később a magyarok. És akik valószínűleg az éghajlatváltozás /szárazság/ miatt mindinkább nyugatra, az Alpok irányába húzódnak, még a keresztiséget is elveszik.) 803-ban Nagy Károly végleg hódoltatja az avarokat.

A birodalomban egységes, írásbeliséggel működtetett igazgatási szervezetet (grófságokat) hoz létre, megszilárdítja a már kialakulóban lévő hűbéri

rendszert, amikor a király híveinek hűbértartókat adományozott, amelynek népessége uraiknak szolgáltatásokkal tartozott. Ugyanakkor a birodalom északi, keleti határain a „barbárokkal” és pogányokkal szemben örgrófságokat hoz létre, különleges határvédelmi feladatokkal. Nemcsak az Ibériai-félszigeten harcol eredményesen az iszlám mórok, hanem keleten is a germán és szláv pogányok és az avarok ellen. Harcai mindenütt nemcsak a térítéssel, hanem a (római szertartású) keresztény egyházszervezet kiépítésével is együtt járnak.

A Nyugat-római Birodalom feltámasztásának eszméjétől is vezettetve, 800-ban Rómában Károly császárrá koronáztatja magát a pápával. Császári címét 812-ben még a bizánci császár, I. Mihály is elismeri.

birodalmat – mintha családi földbirtokot tulajdonolna – az ősi germán öröklési rend szerint felosztja fiai között, keleti, nyugati és középső részre. Ezzel indul meg a bomlás. A középső rész (Burgundiát és Itáliát) öröklő legidősebb fiú (I. Lothar) öröklő a császári címet is. A három fiú közül a két fiatalabb (a nyugati részen uralkodó Kopasz Károly és a keleti rész uralkodója, Német Lajos) apjuk halála után (840) összefognak Lothar ellen, csatában megverik őt. Meghagyják ugyan számára az addig uralt birodalomrészt és a császári címet, de szerződésben rögzítik a birodalom felosztását három részre (843, Verdun). Végeredményben ezzel kezdődik az európai nemzetállami fejlődés: a nyugati birodalomrészéből a majdani Franciaország, a középsőből a mai Olaszország előd-

Halála (814) után azonban megkezdődik a Frank Birodalom bomlása, ami 919-ig tart. Vagyis a magyarok első megjelenése a frank végeken, a Kárpát-medencében (860 körül) és a Kárpát-medence elfoglalása (895–900) ennek a bomlási folyamatnak és az új német királyság alakulásának egyik tényezője. Hol a keleti végeken a szlávokkal háborúzó keleti frank királyok szövetségeseiként, hol – a Kárpát-medence elfoglalása után – ellenük harcolnak. Sőt, az egymás ellen küzdő frank rész-államok belső harcaiban is aktívan részt vesznek. Többnyire valamelyik fél megfizetett, felfogadott seregeként.

Nagy Károly fia, Jámor Lajos ugyanis már uralkodása kezdetén a

államai, a keleti részből pedig a későbbi német nyelvű államok kialakulása. (842-ben, a két fiatalabb testvér szövetségét megpecsételő esküt már két nyelven – ófelnémetül és ófranciául – mondták el, seregeik szintén, ami már jelzi, hogy a két kialakuló nagy nyelvi kultúra: a francia és a német megtalálja a maga területi-igazgatási egységét is a Keleti és a Nyugati Frank Királyságban.)

A három testvér – illetve a három frank királyság – már közel sem képez olyan erőt, mint Nagy Károly birodalma. Először a középső királyság inog meg. Lothar halála után (855) annak három fia – ugyanúgy, mint apáik, a germán szokást követve – tovább osztják

részkirályságokra, örökségüket. A középső királyság részállamai: a Rajna völgye az Északi-tengerig, valamint a Burgundiai és az Itáliai Királyság (ez utóbbi a császári címmel). Részkirályságokra esik szét a *Keleti Frank Királyság* is (876). A *nyugati királyság* pedig a nagy verduni egyéniség, Kopasz Károly halálát (877) követően belső harcokba süllyed örökös híján, és hamarosan a helyi nemesség a keleti frank királyt, III. (Vastag) Károlyt választja uralkodónak (885). S mivel Károly 881-ben már megszerezte a császári címet is, 885-ben úgy látszott: talán visszaáll Nagy Károly birodalma. III. Károlyt azonban eredeti öröksége, a Keleti Frank Királyság trónjáról 887-ben letaszítja rokona, Karinthiai Arnulf (ur. 899-ig). Megindul a harc a császári trónért és a középső, valamint a Nyugati

ágon Karoling leszármazott.) Sőt Berengár, miután Itália déli részén győz a muszlimok ellen, császárrá is koronáztatja magát (915, 924). (A magyarok először 899-ben, Arnulffal szövetségben csapnak össze Berengárral és győznek ellene, majd Berengár szövetségesei lesznek és harcolnak oldalán 921-ben és 924-ben. 904–05-ben feltehetően adófizetésre is kényszerítik.)

A frank királyságok és azok részkirályságai a szétágazó Karoling-dinasztia uralma alatt (843–911) szinte mindenütt – nem csak Itáliában – presztízs- és területvesztéseket szenvedtek. A Nyugati Frank Királyságba befészkeltek magukat az északról a partok mentén lehajózó normannok. (A kik megkapják a normann hercegi címet 911-ben. És hódítanak dél felé a tengerparton egészen Szicíliáig, míg

betelepítése is. (Nem feledhetjük: a Keleti Frank /majd Német/ Királyság a 9. században nemcsak a birodalom határán túl kívánt téríteni, hanem annak határain belül is még számtalan pogány törzzsel, nemzetségekkel kellett állandóan harcolnia. Így a birodalom határai mögé került nyugati szláv törzsekkel, az obodritákkal, ljutacsokkal, szorbokkal stb. E harcok elhúzódnak a 11–12. századig.)

Karinthiai Arnulf ugyan – a még Etelközben élő, de már ide bebecsapó magyarok segítségével – megveri a morva Szvatopluk seregeit (892) és hódoltatja országát, sőt legyőzi Dél-Itáliában a normannokat is, de halála (899) után kiskorú fia, Gyermek Lajos alatt a frankok már tétlenül nézik, hogy a magyarok birtokba veszik a Kárpát-medencét, azután 907 júliusában tönkreverik a Keleti Frank Királyság egyik legerősebb fejedelmének, a Kárpát-medencéig terjedő vidék urának, a bajor hercegnek a hadseregét. (Ezzel a magyarok kitolják szállásterületüket a Karinthia feletti erdős vidékre, a mai Bécsi-erdő /a mai Melkig/ és Stájerország területére.) A magyarok törzsszövetsége ekkortól a Kárpát-medence egyedüli politikai és katonai hatalma, amelynek szállásterületét, nomád szokás szerint, több száz kilométeres sávban gyeű védi: északon, keleten a Kárpátok, nyugaton pedig a Bécsi-medence erdős területe is.

A Keleti Frank Királyságban csak azután következik be változás, amikor az utolsó Karoling uralkodó, Gyermek Lajos 911-ben meghal, és a helyi nemesség először a frank Konrád herceget, majd annak korai halála után, 919-ben az erős és tehetséges szász herceget, I. Henriket választja királlyá. Henrik újjászervezi a királyságot, erősíti a központi hatalmat, megveri az őt 926 óta adózással szorongató magyarokat (Merseburg, 933), és szakítva a germán öröklési hagyománnyal, még életében királlyá jelöli ki fiát, Ottót, akit 936-ban, apja halála után meg is választanak. I. (Nagy) Ottó (936–972) „rendet teremt” Itáliában – 951-ben leveri II. Berengárt –, felveszi a lombard királyi címet. Belső központosítást hajt végre, a királyi udvart erősíti azzal, hogy az egyházi javadalmakat hűbérnek tekintette, amelyek után a kedvez-

A magyarok kirabolják Saint Gallen kolostorát.

Színezett fametszet Johann Stumpf Szövetségeseik Krónikájából, 1547 körül

Frank Királyságért is. 887-ben így azután felgyorsul Nagy Károly birodalmának bomlása.

A keleti frank király, Karinthiai Arnulf haláláig harcot folytat az itáliai (és ezzel a császári címet), sőt a Nyugati Frank Királyságért. Igencsak változó eredménnyel. Az itáliai – immár mindinkább külön életet élő – tartományok nemességéből két itáliai király is támad. Egyikük, I. Berengár – akivel a kalandozó magyaroknak többször akad majd dolguk –, a friauli örgróf, végleg kiszakítja a frank államközösségből az itáliai királyságot, és annak germán részét, Lombardiát is. (Anyai

végül azt is megszerzik.) A Keleti Frank Királyságban megerősödtek a szlávok, mindenekelőtt a morvák, akik 830 után megalapítják a „Nagymorva Birodalmat”. (Amelyet, ízlés szerint, a történészek birodalomnak, fejedelemségnek vagy éppen örgrófságnak neveznek.) És a morvák (frank örgrófság) fennhatósága kiterjeszkedik részben a mai Cseh-medencére, a mai Lengyelország déli és az avar állam összeomlása után „gazdátlan” Kárpát-medence nyugati peremvidékére.)

De megakadt az északi és keleti területeken a Nagy Károly idején felgyorsult hittérítés és a keleti területek

ményezettek állami szolgálattal tartoznak. „Nemzetközi” sereget toborozva csapást mér az állandó veszélyt jelentő magyarokra (Augsburg, 955). Felújítja Nagy Károly aktív keleti politikáját, megalakítja a magdeburgi érsekséget, amelynek jelentős szerepe lesz az északi szláv területek térítésében. (Udvarában, a quedlinburgi birodalmi gyűlésen jelennek meg Géza magyar és I. Mieszko lengyel fejedelem követei 972-ben.) 962-ben, Rómában császárrá koronáztatja magát. (Ekkortól kezdve a német királyok rendszeresen viselik a német-római császári címet.)

Fia, II. Ottó, akit apja maga mellé vett társascsászárnak, folytatja annak keleti politikáját, mindezt békés eszközökkel: az északi szlávok, valamint a magyarok térítésével. Megalapítja a prágai püspökséget (973), amely ugyan a mainzi érsekséghez tartozott, de mégis lehetőséget adott a helyi egyházszervezet építésére. Ugyanakkor folytatja a magyarok és a morvák miatt elakadt keleti telepítési politikát. Miután 955 után a magyarok gyepeje visszaszorult, a keleti terjeszkedés és térítés állandósítására 976-ban kihatja a bajor hercegségből a Bécsi-erdő vidékét, Ostmarkot, és abból önálló örgrófságot alapít. Az új örgrófság hűbérurává I. Liutpoldot, a későbbi osztrák hercegi család, a Babenberg-dinasztia alapítóját teszi meg. (E dinasztiaival a 13. század közepéig, kihalásáig, a Magyar Királyságnak szoros kapcsolata van. És amelynek örökségéért majd az Árpádok és a cseh Přemyslek oly elkeseredett harcot folytatnak.)

Keleti politikáját viszi tovább fia: III. Ottó (983–1002), aki (a nagyvonalú pápával, Szilveszterrel együtt) megalapítja lengyel területen a gnieznói érsekséget (1000). Ezzel a lengyel földön lévő egyházat kivonja a német Magdeburg fennhatósága alól. Uralkodásának idején lesz a királyi család tagja, Gizella (Civakodó Henrik leánya, a III. Ottót a trónon követő II. Henrik húga) a magyar trónörökös, Vajk felesége. (Nyilvánvaló része van abban, hogy a magyar fejedelem 1000-

ben a pápától királyi koronát kapott, valamint abban, hogy udvarába sok német földi lovag érkezett.)

A kapcsolatrendszernek része van abban is, hogy Magyarországon szervezeti alapjaiban frank mintájú állam- és egyházszervezet alakult ki. A szász (Ottók) dinasztia magyar kapcsolataival magyarázható, hogy míg II. Henrik (1002–24) háborúkat vív Lengyelországgal a német hűbérurasság elismeretéseért (1002–18), addig Magyarországgal a viszony inkább családias. Sőt, II. Henrik trónra kerülésében a magyar király-sógor seregei is szerepet játszottak.

A szász dinasztia kihalása után azonban az új császár, a száli Konrád már Magyarországgal is el akarta ismer-

német lovagok segítségével – a magyar király eredményesen szervezte meg.

Horvátország

A horvát törzsek – akiket a Balkánon elhelyezkedő szlávokkal együtt a déli szlávokhoz sorolunk – a 7. században északról jöve telepedtek le az Adria keleti partvidékén. (Egyes történészek, a 19. századi cseh Fr. Palacký óta, ismétlődően felemlítik: a magyarok nagy világtörténeti „negatívuma” az volt, hogy beékelődtek a nyugati és a déli szlávok közé, és ezzel megakadályozták a „szláv összefogást”, amely egyedül lehetett volna – úgymond – gátja a germánok keleti terjeszkedésének.) Miután a horvátok szomszédsá-

gában a karantán szlávokat a Frank Birodalom akkor legdinamikusabb részállama, a bajor hercegség beolvasztotta, a horvátok is *kapcsolatba kerültek a nyugati kereszténységgel*. 796-ban Nagy Károly délkeleti terjeszkedése során – láthattuk – hódoltatta őket, és ennek folyományaként a 800-as évek elején felvették a kereszténységet. A Frank Birodalom abróncsainak lazulásakor felkeltek a frank uralom ellen (819–822), amit levertek ugyan, de – feltehetően ennek is eredményeként – függésük a bajoroktól, la-
zult.

Az első horvát uralkodócsalád – az oroszhoz, lengyelhez, magyarhoz hasonlóan – szintén legendisztikus, bár forrásokból is ismert alapítója, I. Trpimir (845–864) megszilárdítja a kereszténység pozícióit (bencéseket hív az országba), nyugati mintára alakítja meg az egyházigazgatás szervezeteit is. Létrehozva a német földi (salzburgi és passauai) érsekségektől immáron független helyi püspökségeket.

Kevésbé egyértelmű az, amit Horvátország *állami függéséről* tudunk. Noha frank-bajor függése felszámolásáról nem tudunk, az első király halála után mégis Bizánc ültet utódot a trónra. (A bizánci uralkodók később is beleszóltak az ország belügyeibe.) Vagyis a 9–10. században mind a *Bizánci*, mind a *Frank Birodalom érdekkörzetébe*

Ottó kori lovagok. Kéziratillusztráció, 1028

tetni a német hűbérurasságot (hasonlóan Lengyelországhoz). Magyarország elleni hadjárata azonban vereséggel végződött (1030). A lengyeleket II. Konrád 3 éven át vívott háborúban legyőzi, és Lengyelország kénytelen elismerni a német hűbérurasságot (1033). A kialakuló Német Királyság történelmében a keleti térítés és terjeszkedés, és az új keleti szomszédok – cseh hercegség, lengyel hercegség (rövid időre királyság), magyar fejedelemség, majd királyság – jelentős szerepet játszanak. Hol önállóságot élveznek, hol hűbéresként akarják őket kezelni (II. Henrik és II. Konrád). A csehek és a lengyelek meghódolnak, a Magyar Királyság ellenáll. Ez utóbbi erősségében már szerepet játszik az, hogy az országban az uralmat – éppen német mintára,

sorolta. Tény: Horvátország a 9. század végén, a magyar honfoglalás idején már a térség mindkét nagyhatalmától független államalakulat, amelyben mind a latin, mind a görög keresztény rítus és mind a két írásrendszer terjed. 925-ben már pápai hozzájárulással koronázzák királlyá fejedelmüket (Tomislav, 910–928), és terjeszkedni kezdenek a dalmát tengerpart felé.

A magyarokkal kapcsolatba kerülnek, amikor azok 907 után véglegesen birtokba veszik a Dunántúlt és elfoglalják a Dráva–Száva közötti Szlavóniát (a történetírásban annyira vitatott „tót ország”-ot). Áthaladnak horvát területen a magyarok az Itáliába vezetett kalandozó útjaik során is. De horvát–magyar háborúkról nincs értesülésünk. Miután a horvát állam keleti szomszédját, a Bolgár Birodalmat a bizánci II. (Bolgárölő) Bazileiosz megsemmisíti (1018), Bizánc Horvátországot is uralma alá hajtja. Hamarosan azonban ismét független (és terjeszkedő) állam. (1075-ben a királyi immáron a pápától is kap.)

Miután a Trpimir-dinasztia kihalt (1091), a belső harcokból Ilona, I. (Szent) László húga, özvegy horvát királyné kerül ki győztesen, aki behívja bátyját Horvátországba. I. László először unokaöccsét, Álmos herceget választatja meg királynak. Annak sikertelensége után az időközben a magyar királyi trónra került Kálmán (1096–1116) győzi le a helyi trónkövetelőt, és 1102-ben magát koronáztatja horvát királlyá. Kálmán azután megszerzi az immáron társország Horvátországhoz Dalmáciát is. (A Dalmáciáért folyó harcok három évszázadig váltakozó sikerrel folynak Velence és a Magyar Királyság között, melyből Velence kerül ki győztesen, és Dalmácia 1420-ban a fennhatóság alá kerül.)

Morva Fejedelemség

A termékeny és stratégiai jól védhető Cseh–Morva-medencében a 6. századtól különböző nyugati szláv törzsek éltek. A medence nyugati részén két törzs emelkedett ki: a cseh és a zlicsan, amelyek közül a cseh törzs volt az erősebb, ez tagozódott a Frank Birodalomba (a bajor hercegségbe), és ők lettek a 10. századra az egész me-

dence nyugati részének névadói (Csehország). Uralkodóházuk, a Přemysldinasztia (929-től frank–német hűbéres) lesz majd 1306-ig a cseh fejedelemség uralkodója.

Bár a *csehek* – az akkor Bajorország részének számító – szállásterületén a kalandozó magyarok többször átvonultak (többek között első nagy vereségük színhelyére, Merseburghoz 933-ban), még sincs közvetlen kapcsolódásuk a honfoglalás kori vagy kora középkori magyar történelemhez. Nincs arról sem tudomásunk, hogy amikor a Morva Fejedelemség véglegesen felbomlott (894) és területein a csehek, a lengyelek és a magyarok osztoztak, lett volna valamiféle konfliktus. Később annál inkább: a 13. század második felében, az osztrák Babenberg-család kihalása után a magyar Árpádok és a cseh Přemyslek háborúznak az osztrák hercegi trónért, majd az Árpádok kihalása (1301) után – az időközben keletkezett rokonságra hivatkozva – a Přemyslek a magyar trónra formálnak igényt.

Annál több köze van a magyar honfoglaláshoz és a magyar állam határainak rögzüléséhez a Cseh–Morva-medence keleti részén élő *morvák*nak. A morva név feltehetően nem egy szláv törzset, hanem egy törzsszövetséget jelöl, akik a 9. század elejéig avar fennhatóság alatt éltek, majd 803 után *frank uralom alá* kerültek.

Az új fennhatóság itt is lazult, mint a Nagy Károly utáni frankok uralta peremvidékeken mindenütt. A morvák, akiknek a mai Nyitrán volt (nem ismert kiterjedésű) törzsi központjuk, ellenőrzésük alá vonták az avarok által feltehetően elhagyott északnyugat-pannóniai területeket és az északnyugati Kárpátokat, valamint a Cseh–Morva-medencében Moráviát.

830-tól tudjuk nyomon követni részleges politikai-katonai önállósodásuk folyamatát. A térség két nagyhatalma: a Keleti Frank Királyság, illetve a Bizánci Birodalom érdekütközései lazítják hűbéres és egyházi függésüket a frankoktól. A 830–894 közötti három egymást követő fejedelmet (Mojmirt, Rasztyiszlávot, illetve Szvatoplukot) a frankok helyezik a trónra, de mindhármodjuk többször összefog a frankok minden lehetséges ellenségével. Fel-

tehetően a maguk etnikai (szláv) önállósága, területigazgatási egységük megteremtése érdekében.

A morva vezetők – a frankok és a bizánciak közötti – taktikai harcainak köszönhető a szláv írásbeliség alapjainak lerakása is. Rasztyiszláv ugyanis 863-ban III. Mihály bizánci császártól kér szláv nyelvű térítőket, mire az két neves görög hittérítőt, Cirillt és Metódot küldi Moráviába. (Mivel azok a balkáni szlávok nyelvét jól ismerték.) A két szerzetes testvér lefordítja a görög istentiszteleti szövegeket az általuk ismert szláv nyelvre, le is jegyzi azokat, és így születik az óslávnak nevezett irodalmi (istentiszteleti) nyelv és írás. A szláv liturgikus nyelvet a római pápa még eltúrta, de a salzburgi érsek Metódot bebörtönöztette. A bizánci egyházszervezet iránti tájékozódás végül is sikertelen volt, mivel a frank–német egyház továbbra is tiltotta a bizánci rítust, és talán azért is, mert miután Metódot kiengedték a börtönből, az hamarosan meghalt. Végül a frankok által a fejedelemség élére helyezett fiatal Szvatopluk kénytelen volt hűséget is esküdni a frankoknak.

Szvatopluk (870–894) idején érte el a fejedelemség (örgrófság) legnagyobb kiterjedését. (Feltehetően hódoltatva a Cseh–Morva-medence nyugati felét, sőt a Duna menti egykori római limesig tolva ki fennhatóságának határát. Szvatopluk 887-ben – talán a III. (Vas-tag) Károly frank király letaszítását követő bizonytalanságot akarta kihasználni – ismét felkel a frankok ellen. És ekkor jelennek meg a frank Arnulf szövetségeseiként a magyarok ismét (892) a Kárpát-medencében, a frankokkal együtt győzve le a morvákat. 894-ben azonban Szvatopluk már a magyarokkal köt szövetséget a frankok ellen, amely szövetséghez kötődik a magyar „honfoglalás-hagyomány”-ból a fehér ló mondája. Szvatopluk azonban még ebben az évben meghal. Fiai képtelenek a fejedelemséget összetartani, a korábban hódoltatott csehek is önállósodnak (895).

A Morva Fejedelemségnek a kegyelemdőfést a bajorok és a magyarok közötti, 907. júliusi pozsonyi csata adja meg. E csatában a bajorok (a birodalomba ismét betagozott morvakkal

együtt) voltak a támadók. Meg akarták fékezni a magyarokat, akik – miután volt szövetségesük, Arnulf meghalt (899) és nem élt már Szvatopluk sem – kezdték meghódítani egész Pannóniát. (Talán azért is, mert a nomádok a szövetséget-egyezséget mindig személlyel köti, akinek halála után a régi szerződés érvényét veszti.) A csatában – feltehetően a kor legnagyobb hadi eseményében – a magyarok nehéz, de teljes győzelmet arattak. Az ütközetnél – ahol a bajor vezető réteg színe-javából sokan elesetek, eldőlt a Kárpát-medence feletti uralom sorsa. A Morva Fejedelemség (örgrófság?) megszűnt létezni. Északi területei részben a frank hűbéres csehek kezére jutottak, illetve évszázados háború tárgyává lettek a csehek és a szerveződő lengyel fejedelemség között. A nyitrai központ, a nyugat-pannóniai részek, valamint a kelet-morvai vidékek pedig a magyarok ellenőrzése alá kerültek. És ekkortól – egészen a magyarok 955. évi vereségéig, illetve Géza fejedelem megbékéléséig a keleti frank (német) királlyal, I. Ottóval (Quedlinburg, 972) – a magyarok gypűje, azaz határvidéke kiterjed a Bécsi-medence erdősegeire. A magyar törzsek biztosították új szálláshelyüket. És egyelőre nyugodtan folytathatták a már Etelkőzben a 830-as években megkezdett kalandozó, zsákmányszerző életmódot.

Lengyelország

A Kárpátoktól északra fekvő területen épült ki, az Árpádok államával ugyancsak egy időben, a lengyel fejedelemség. A szláv népek egyik őshazájának a Kárpátoktól az Északi-tengerig húzódó térséget tekinti a történetírás, ahol a 6–9. századi szláv vándorlás után a nyugati szlávoknak nevezett népek élnek, kiterjesztve lakóhelyüket egészen az Elbáig. Nagy Károly éppúgy, mint utódai, állandó erőfeszítéseket tesznek, hogy megakadályozzák a szlávok nyugatra nyomulását. (A Károly által kiépített örgrófságok és limesek funkciója többek között ez volt.) A többistenhívő szlávok megtérítése a keleti püspökségek, érsekségek (Salzburg, Passau, Magdeburg stb.), a szlávok

saját igazgatási szervezeteinek szétverése pedig a Keleti Frank Királyság adminisztrációjának egészen a 12. századig adott feladatot. Az ún. nyugati szlávok (az Elbától a Dnyeszterig, Dvináig terjedő térség különböző szláv törzsei) közül azok maradtak meg a 10. század utáni európai történelem számára, amelyek időben megkeresztelkedtek és önálló államot is tudtak alakítani. Ilyenek voltak a későbbi Lengyelország területén élő törzsek, amelyek első területszervezési egységeiket a Kárpátok előterében lévő (későbbi krakkói) és az északnyugatra, a germánok közelében lévő (későbbi gnieznói) vidéken alakították ki.

A térségben élő népek – így a lengyel, a cseh, a morva és a magyar – kora középkori történelmét meghatározza a Frank Birodalom létrejötte, erős államszervezői és térítői tevékenysége az Elbától keletre fekvő területeken élő népek irányába. Majd meghatározó lesz – mert önálló szervezkedéshez engedi – a birodalom szétesése és ennek során a keleti frank (német) államigazgatási és egyházi szervezet legyengülése (843–919). Aztán meghatározó lesz az is, hogy 919 után a keleti frank trónra egymás után öt kiemelkedő képességű király kerül, az Ottók szász dinasztiája. Ők a széthullott birodalom keleti részéből – mint

láthattuk – kialakítják a Német Királyságot, azután pedig a Német-római Császárságot. A magyar, a cseh és a lengyel államok, valamint társadalmi berendezésük sorsát – mint mondtunk – alapvetően határozza meg az Ottók dinasztiájának (és velük szövetségben az erősödő pápaság) keleti politikája. (No és természetesen meghatározza az itt élő nem germán népek sorsát szállásterületük földrajzi adottsága is.) A Balti-tenger, a Kárpátok és a Cseh-Morva-hegyvidék között élő népek – a későbbi Lengyelország törzsei – eléggé ki vannak szolgáltatva a jobb hadszervezetű és a technikai kultúra magasabb szintjén álló germán népek Keleti Frank Királyságának /10–11. század/, majd később /12–13. század/ a keleti sztyeppéről jövő támadásoknak. Míg a tengerpart sík vidékét felváltó két, hegyvidékkel védett régióban, a Cseh-Morva- és a Kárpát-medencében élő népek nyugodtabban építhették – részben saját hagyományaikra, részben a frank-keresztény elvekre alapozott – területigazgatási szervezeteiket.)

A későbbi lengyelek elődtörzseinél – a magyarokhoz, az oroszokhoz és részben a csehekhez is hasonlóan – egy, a legendákba vesző uralkodócsalád emelkedik ki, a Piast-dinasztia (állítólag a 9. század közepén). Névadójának, Piastnak a leszármazottja

Romantikus ábrázolás: Árpád birtokába veszi a magyar földet. P. J. N. Geiger metszete, 1873

lesz az első lengyel fejedelem, I. Mi-
eszko (960–992). A magyar Géza és az
orosz I. Vlagyimir kortársa ő, aki
966-ban felveszi a kereszténységet, s
akinek követei 972-ben, Géza követé-
nek társaságában, ott vannak I. Ottó
birodalmi gyűlésén Quedlinburgban,
és aki a kereszténység terjesztésével
párhuzamosan jelentős hódításokat
tesz északon, a tenger melléken és
délnyugaton, a volt Morva Fejedelemség
fennhatósága alá tartozott morva,
illetve sziléziai hegységben. (Szembe-
kerülve az ugyancsak ez időben álla-
mot szervező és a morva örökséget
igénylő csehekkel.)

Fiát, I. (Vitéz) Boleszlót (992–1025)
– a magyar Szent István és az orosz
Bölcs Jaroszláv kortársa – a lengyel
állam megalapítójának tekintik. Joggal.
(Felesége István nővére, Géza fejedelem
egyik lánya.) Boleszló kihasználja,
hogy III. Ottó (és a vele szoros barát-
ságban lévő volt nevelője, Szilveszter
pápa) a keleti térítést nem akarja fel-
használni a területek népeinek hűbéri
alávetésére, hanem önálló állami és
egyházi szervezethez segíti őket. (Így a
magyarokat is 1000-ben a korona kül-
désével.) III. Ottóval így hozza létre
Boleszló az önálló lengyel érsekséget
(1000, Gniezno), amely részben azt
jelentette, hogy a lengyel területek
függetlenedtek a keleti térítés szerve-

zésére létrehozott német földi érsek-
séektől, részben pedig új lengyel egy-
házmegyék (püspökségek) alapításá-
hoz vezetett. És noha a német trónra
1002-ben jutott II. Henrik (Szent István
sógora) szakít elődje, III. Ottó békés
szláv politikájával (Szilveszter pápa is
meghal), és 1002–18 között több had-
járatot vezet Boleszló ellen, hogy hű-
béresül kényszerítse, a lengyelekkel
nem bír. Sőt, 1024-ben a birodalmi
gyűlés kénytelen elismerni Boleszlót
önálló lengyel királynak. (A magyar ki-
rály a pápától kapja a koronát, tehát
nem függ a frank-német királytól.)

A magyar törzsekkel a lengyelek
nem kerültek kapcsolatba – és nem
kerültek szembe – a honfoglalás körüli
és az azt követő évtizedekben. Még
akkor sem, amikor lényegében az
alakuló két új állam a 900-as évek ele-
jén kiragadott egy-egy részt a 894-ben
felbomlott Morva Fejedelemségből. A
kapcsolat a 10. században szinte kon-
fliktusmentes marad, a nyugatra kalan-
dozó magyar csapatoknak nem esnek
útjába a lengyel földek. Sőt, Quedlin-
burg (972) után a két uralkodócsalád,
a Piast- és az Árpád-ház családi kap-
csolatba kerülnek (Géza lánya lesz az
államalapító Boleszló felesége), ami
ugyan dinasztikus összeütközéshez is
vezet I. (Vitéz) Boleszló és I. (Szent)
István között (1014), de ezután a két

királyi udvar „családi” kapcsolatai
folytonosak maradnak a 11. század-
ban. (Az Árpád-házon belüli trón-
harcok – a frankoktól átvett új öröklési
rend, a primogenitúra és az ősi szenio-
rátus közötti összecsapások – életben
maradt „áldozatai” rendre a szomszéd-
dos királyi udvarokba, így gyakran a
lengyel udvarba menekülnek.)

A két állam sorsa azután a 11. szá-
zadban mégis különbözően alakul. A
lengyeleknek királyságot adományozó
II. Henrik halála után a német trónra
II. (Száli) Konrád kerül, aki hűbére-
sév akarja tenni a két új keleti álla-
mot: Lengyelországot és Magyarorszá-
got. A földrajzi fekvésénél fogva is ki-
szolgáltatott és meggyengült hatalmú
Lengyelország elleni háborúi (Boleszló
1025-ben meghal) sikerrel járnak, és
1034-ben a német birodalmi gyűlés
visszavonja a királyi címet a lengyel
uralkodótól, Lengyelország a német
király hűbérese lesz. Szemben a
Magyar Királysággal, ami viszont – ki-
használva kiváló földrajzi adottságait,
no és mert István és nyugati (bajor-
frank) lovagi környezete erős állam- és
hadszervezetet épít ki – 1030-ban
visszaveri II. Konrád hadait, és meg-
őrzi függetlenségét.

GLATZ FERENC

Romantikus ábrázolás: A pozsonyi csata, 907. P. J. N. Geiger metszete, 1873

Ajánló irodalom

Angi János–Bárány, Attila– Orosz Ist-
ván–Papp Imre–Pósán László: Európa a
korai középkorban (3–11. század). Debre-
cen, 1997.

Davies, Norman: Európa története.
Bp., 2002.

Engel Pál: Beilleszkedés Európába a
kezdetektől 1440-ig. (Magyarok Európá-
ban. I. Szerk.: Glatz Ferenc.) Bp., 1990.

Katus László: A középkor története.
Bp., 2001.

A magyarok krónikája. Összeállította,
szerkesztette és az összefoglaló tanulmá-
nyokat írta: Glatz Ferenc. Bp., 2006.⁴

Niederhauser Emil: Kelet-Európa törté-
nete. Bp., 2001.

Parzinger, Hermann: Die frühen Völ-
ker Eurasiens. Vom Neolithikum bis zum
Mittelalter. München, 2006.

Az egyes rész kérdésekre lásd:

Font Márta (Oroszország), Makl Fe-
renc (Bizánc), Györgyffy György, Kristó
Gyula és Zsoldos Attila (Magyarország),
valamint E. Zöllner (Ausztria) monográ-
fiáit.